

Müzelerde Sergilenen Eserlerin Elde Edilmesi ve Korunmasına Yönelik Müze Yöneticilerinin Görüşleri

Museum Administrators' Perceptions About the Process of Acquiring and Care of Collections

Aziz Gökhan ÖZKOÇ - Teoman DUMAN

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Dinçerler Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunmasına yönelik yasal ve yönetsel düzenlemelerle ilgili İstanbul'da faaliyet gösteren müze yöneticilerinin değerlendirmelerini ortaya çıkarmaktır. Araştırmada ICOM (Uluslararası Müzeler Birliği)'un müzeler için belirlemiş olduğu etik kodlar ölçek olarak kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre müze yöneticileri, eserlerin elde edilmesine yönelik alınan yasal tedbirlerin yetersiz, yönetsel tedbirlerin ise yeterli olduğunu düşünmektedirler. Diğer taraftan, eserlerin korunması ile ilgili olarak müze yöneticileri yasal tedbirleri yetersiz, yönetsel tedbirleri ise kısmen yeterli olarak değerlendirmektedirler. Özellikle, bu yönde oluşturulan mevzuat, alınan güvenlik önlemleri, eserlerin kayıt altında tutulmasına yönelik ifadelerde olumsuz görüşlerle karşılaşmıştır. Araştırmanın son bölümlerinde ise elde edilen bulgular ile ilgili öneriler tartışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Türkiye, müze yönetimi, eser, elde etme, koruma.

ABSTRACT

The purpose of this research was to get museum administrators' perceptions about acquiring and care of collections that are exhibited in İstanbul Museums. Data collection instrument was developed based on International Council of Museums' Code of Ethics. Research results show that legal measures with respect to acquiring of museum collections are insufficient whereas administrative measures are sufficient according to museum administrators. Furthermore, museum administrators perceive that legal measures with respect to care of museum collections are insufficient while administrative measures are partly sufficient. Research results point to the weaknesses about legislation of retrieval and care of collections, security measures and recording of collections in museum management in Turkey. Proposals for museum managements are discussed at the end of the paper.

Key words: Turkey, museum administration, collection, acquiring, care.

GİRİŞ

Bilinçli toplum olabilme idealinin temel kaynağı olan bilginin, kurumsal bir yapı dahilinde depolanarak halka arz edilmesi 21.yy.da önemle üzerinde durulması gereken konulardan biridir. İnsanların bilgiye ulaşma yönünde gün geçtikçe farklılaşan istek ve ihtiyaçlarını karşılama doğrultusunda bir bilgi kurumu olarak "müzelere" büyük görevler düşmektedir.

Kütüphaneler, arşivler, bilgi ve belge merkezlerindeki hızlı değişimlere paralel olarak gelişmiş ve gelişmekte olan bazı ülkelerdeki müzelerde yeniden yapılanma süreci başlamıştır. Müzeler, bu süreçte, sadece depolama ve sergileme amaçlı nesnelere toplayan ve onları gösteren kuruluşlar olmak yerine

belgeleme, eğitim, araştırma, koleksiyon yönetimi, koruma ve onarım, tasarım gibi pek çok alanda bilgi sistemlerini oluşturan, kullanan ve hizmete sunan kurumlara dönüşmüşlerdir (Uralman 2006: 252). Uluslararası Müzeler Birliği (ICOM), tarafından yapılan müze tanımı, bu dönüşümü gözler önüne sermektedir. Bu tanıma göre müze; "karar düşüncesinden bağımsız, toplumun ve gelişimin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırma yapan, bu malzemeleri toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve beğeni doğrultusunda sergileyen, sürekliliği olan bir kurumdur." (International Council of Museums 2008).

Dünya genelinde özellikle turizm endüstrisine yönelik tüketici eğilimlerinde meydana gelen değişimler, müzelerin işlevlerinin yeniden sorgulanmasını sağlamıştır. Yapılan araştırmalara göre, insanların seyahat planları içinde kültürel, tarihi ve arkeolojik değerleri görme isteğinin oranı 1980'li yıllarda % 2,7 iken, 1990'lı yıllarda % 50'lere çıkmıştır. Yine insanların gidecekleri yerlerin kültürü hakkında bilgi sahibi olma isteği 1980'li yıllarda %48 iken 1990'larda %88'e yükselmiştir (Silberberg 1995: 364). Bu sonuçlar kültür turizminin vazgeçilmez bir çekicilik kaynağı olan müzelerde bilimsel ilerlemenin, tarihi eserleri koruma ve ileri kuşaklara aktarmanın teşvik edilmesini zorunlu kılmaktadır.

LİTERATÜR İNCELEMESİ

Müzeler 19. yy'dan beri gösterişli evler olmanın yanında, toplumda saygı duyulan, toplumun seçilmiş enstitüleridir. Müzeler, kimliklerin ve bir yöreye veya bir topluluğa ait olmanın anlaşılmasının sağlanmasında kilit bir role sahiptir. Bugün müzeler bir ülkenin kültürel ve iktisadi hayatında önemli roller oynayabilir. Bir bütün olarak ele alındığında, müzeler koleksiyonları ile bir ülkenin başarılarını ve tarihsel gelişimini yansıtan yegâne kaynaktır (Ambrose ve Paine 1993). Müzelerin oynadıkları ekonomik, kültürel ve sosyal roller göz ardı edilmemelidir. Müzelerin farklı boyutlarda üstlenmiş olduğu rollerin en önemlileri şu şekilde sıralanabilir (Erbay 1997: 40-42):

- Müzeler, bir ülkede kültürel özellikleri vurgular, dili, buldukları ülkenin değer sistemlerini tanıtmının yanında, bu değerleri dış tehlikelere karşı korumayı da amaç edinirler.
- Müzeler, şehirler ve kırsal alanlardaki ekonominin canlandırılmasında önemli bir role sahiptir. Yine uluslararası turizm ile ülkelere geniş iktisadi kazançların sağlanması, müzelere yapılacak yatırımların artırılmasını zorunlu kılmaktadır.
- Tüm dünyada milli, bölgesel ve yerel kimlikler artan bir oranda önem kazanmaktadır ve müzeler bu bağlamda geleneksel kültürel değerlerdeki değişimi ve sürekliliği objektif bir biçimde yansıtabilecek yerlerdir.
- Müzeler aracılığı ile her ülkede büyük halk kitlesininin öğretiminde elverişli malzemeyi toplamak, ne olduğunu tespit etmek, muhafaza etmek ve sunmakla görevlidirler.

Tüm bu iktisadi ve toplumsal rolleri yanında müzelerin gelecekte varlıklarını devam ettirebilmeleri

için üstlenmeleri gereken birtakım hedefleri vardır. Neil Kotler ve Philip Kotler (2000: 274) yapmış oldukları çalışmada bu hedefleri üç boyutta incelemişlerdir:

- *Kitlesele hedefler:* Kitlesele büyüme, üye olarak büyüme, bağış yapanlara yönelik büyüme ve toplumsal hizmet.
- *Koleksiyonlara yönelik hedefler:* Geliştirici sunum ve programlar, geliştirici dizayn ve hizmetler oluşturma.
- *Organizasyonel hedefler:* İmaj oluşturma, müşteri odaklı bir organizasyon inşa etme, bütçe arttırma, işbirliği ve ortaklıklar.

TÜRKİYE'DE MÜZECİLİK

Türkiye'de Cumhuriyet döneminde müzecilik kavramı büyük ilerleme kaydetmiştir. Cumhuriyet döneminde yapılan ilk müze binası Ankara Etnografya Müzesi'dir. Müze binasının mimarı Arif Hikmet Koyunoğlu'dur. Bina 1930 yılında ziyarete açılmıştır. 1925 yılında çıkarılan bir kanunla tekke, türbe ve zaviyeler kapatılmış, buralardaki eşya ve eserlerin çoğu Ankara Etnografya Müzesi'ne taşınmıştır. Böylece ortaya çıkan törensel ya da günlük eşyalar halk yaşamından kesitler sunmak için kullanılmıştır. Ancak Konya Mevlana Türbesi, Atatürk'ün isteği üzerine kapatılmayarak eşyası ile birlikte müze haline dönüştürülmüştür. Bu arada Anadolu'da birçok şehirde müzeler açılmıştır. 1923'te Ankara Arkeoloji, Antalya, Bursa, Edirne müzeleri; 1924'te Adana, Bergama müzeleri; 1927'de İzmir, Sivas müzeleri; 1934'de Efes, Diyarbakır müzeleri; 1936'da Niğde, Kütahya, Kırşehir müzeleri; 1937'de ise İstanbul Resim ve Heykel müzeleri kurulmuştur (Büyük Larousse Ansiklopedisi 1992: 8489).

Türkiye, Hititlerden Osmanlılara kadar hemen hemen 13 farklı uygarlığa tanıklık etmesiyle, dünyanın önemli kültürel ve tarihi alanlarından biridir. Türk müzelerinde depolanan ve sergilenen kültürel hazinelerin her biri farklı kavramsal değere sahip eserlerdir (Ertürk 2006: 336). Türkiye bu nedenle gelecekte kültür turizmi pazarında dünya ölçeğinde önemli bir pay sahibi olacaktır. Bunun ilk belirtileri, Avrupa Birliği'nin 1985 yılından beri uyguladığı kültür başkenti seçme yönündeki tercihini 2010 yılında İstanbul'a yönelik kullanmasıdır. Bu süreç, İstanbul ve dolayısıyla Türkiye'nin kültür turizmi pazarında daha etkin biçimde tanıtımını sağlayacak, diğer taraftan kültürel varlıkların korunması yönünde ciddi adımların atılmasını gerektirecektir (İstanbul.gov.tr 2007).

Tüm bu olumlu atılımlara rağmen Türkiye’de müze faaliyetlerine yönelik mevcut durum ve gündem maalesef beklendiği kadar iç açıcı değildir. Özellikle geride bıraktığımız iki yılda Türkiye’de faaliyet gösteren müzeler ile ilgili tartışma konusu olan aşağıdaki bilgiler mevcut durumu gözler önüne sermektedir:

- Van Müzesi’nde satın alınan 36 bin 642 sahte ve taklit parçalardan oluşan eser karşılığı yetkililerin Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan 2 milyon YTL ödeme talep etmesi (Milliyet Gazetesi 2006).
- Uşak Müzesi’nden Karun Hazinesine ait “Kanatlı Deniz Atı Broşu”nun çalınması akabinde Topkapı Sarayı’ndaki “Kaşıkçı Elması”nın sahtesi ile değiştirilmiş olabileceği iddiaları (haber7.com 2006).
- Bodrum Kalesi Sualtı Arkeoloji Müzesi’nde sergilenen çok sayıda eserin imitasyon olduğu, gerçeklerinin ABD’ye kaçırıldığı iddiaları (turizmdebusabah.com 2007).
- İzmir Arkeoloji Müzesi’ne ait laboratuarda 146 menşei bilinmeyen tarihi eser ile 606 adet kopya eserin bulunması (Zaman Gazetesi 2006).
- Erzurum Müzesi’nde birçok sahte eserin ortaya çıkması (CNN Türk 2006).
- Kahramanmaraş Müzesi’nde M.Ö 333-361 yılları arasına ait 545 gümüş sikkenin sahte olduğunun ortaya çıkması (CNN Türk 2006).
- Türkiye genelinde 50 müze hakkında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından detaylı soruşturma başlatılması (Milliyet Gazetesi 2006).

Türkiye’de müzecilik faaliyetlerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koyan bu olayların sorumluları arandığında ise farklı görüşler ve bakış açıları ortaya çıkmaktadır. Birtakım gruplar, Türkiye müzelerinde güvenliğin son derece zayıf ve ilkel şartlarda yürütüldüğünü iddia ederken; eserlerin müzelere naklinden, sergilenmesine ve muhafazasına kadar gerekli önlemlerin alınmadığını ileri sürmektedirler. Yine birtakım görüşlere göre ise; tarihi eser hırsızlarına ve sahte eser imalatına yönelik yasal önlemleri alma hususunda hükümetler ilgisiz kalmaktadırlar. Bu görüşü savunanlar, müzelere aktarılan ödeneklerin de artırılması gerektiğini belirtmektedirler. Ancak sorumlu kim olursa olsun ülkemizde kültürel anlamda sahiplendiğimiz mirasın gelecek kuşaklara işlevsel nitelikte iletilebilmesi konusunda sürdürülebilir korumanın nasıl sağlanacağı problemi göz ardı edilemeyecek bir gerçektir (Önal 2003: 27).

Son yıllarda Türkiye’de müze yönetimi ile ilgili yapılan araştırmalar, müzelerde uygulanan yönetsel ve yasal düzenlemelerle ilgili birçok mevcut sorun kaynağının olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Aktaş (2006) yapmış olduğu çalışmada, Müzelerin genel anlamda tanımı ve işlevinin yeterince bilinmediğini ve bu eksikliği gidermek için yapılan çalışmaların da yetersiz kaldığını gözlemlemiştir. Aktaş; ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun ziyaret öncesinde neyle karşılaşacaklarını bilmediklerini, ziyaret sonrasında ise yine bu nedenle tatmin olmadan müzeden ayrıldıklarını belirtmiştir. Yine, Kösebalaban (1989) yapmış olduğu çalışmada müzelerde özellikle eğitime dönük sorun kaynaklarının olduğunu ve bu sorunlarında uygulanan yanlış politikalar sonucu oluştuğunu belirtmiştir. Müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunmasına yönelik literatür incelendiğinde konu ile ilgili önemli bir eksiklik olduğu açıkça gözlemlenmektedir. Türkiye’de birçok alanda olduğu gibi müze yönetimi alanında da uluslar arası hizmet yönetimi araştırmaları doğrultusunda bilimsel çalışmaların yapılması gerektiği açıktır.

TÜRKİYE’DE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ ELDE EDİLMESİ VE KORUNMASINA YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELER

Yasalara göre kültür varlıkları devletin malıdır. Merkez bankası ve maliyenin devletin hazinesi adına para, kıymetli kâğıt ve taşınmaz mal işlemlerini yürüttüğü gibi, müzeler de, devletin malı olan taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarını korurlar. Müzelerin diğer kurumlardan farkı ise, çalışma alanlarının özel ihtisas ve inceleme gerektirmesinden dolayı, bu çalışma alanlarının ve sınırlarının genel hükümlerin yanı sıra özel yasa ve yönetmeliklerle belirlenmiş olmasıdır.

Tüm toplumun mevcut kültürel değerlerini koruma altında tutmayla yükümlü olan müzelerde eserlerin elde edilmesi ve korunmasına yönelik alınan tedbirlerin başında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu gelmektedir. Kültür ve tabiat varlıklarının elde edilmesi ve korunması, bu hususta yapılacak işlem ve faaliyetlerin düzenlenmesi, genel ilke ve uygulama kararlarının alınmasının sağlanması kanunun ortaya çıkış amacıdır (Ertürk 2006).

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca müzelerde sergilenecek eserlerin elde edilmesi ve korunmasına yönelik doğrudan oluşturulan diğer yasal düzenlemeler ise şunlardır (Kültür ve Turizm Bakanlığı 2008):

- *Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun*: Kanun Arkeolojik Mirasın tanımını yaparak, mirasın saptanması ve korunması, bu konuda bilimsel bilginin toplanması ve yayımı, toplumun bilinçlendirilmesi ile ilgili hükümleri içermektedir.
- *Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koleksiyonculuğu ve Denetimi Hakkında Yönetmelik*: Bu yönetmelik, korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarına sahip olanlar ile koleksiyoncuların uyması gerekli işlemlerin esaslarını ve bunların hak ve sorumluluklarını kapsar.
- *Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tasnifi, Tescili ve Müzelere Alınmaları Hakkında Yönetmelik*: korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının tasnif, tescil, müzelere alınması ve değer takdirini yapacak komisyonların çalışma esasları ile ilgililerin görev ve sorumluluklarını ihtiva eder.
- *Müzecilik Kılavuzu*: Bu kılavuz taşınır kültür ve tabiat varlıklarının envanteri, korunması ve ayniyat işlemlerinin müzelerce nasıl yapılacağı usul ve esaslarını belirlemektedir.
- *Taşınır Kültür Varlığı Ticareti ve Bu Ticarete Ait İşyerleri İle Depoların Denetimi Hakkında Yönetmelik*: Bu yönetmelik kültür varlığı ticareti işlemlerini ve bunlarla ilgili gerçek ve tüzel kişilerin görev ve sorumluluklarını kapsar.
- *Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Bulanlara, Haber Verenlere ve Yakalayan Kamu Görevlilerine Verilecek İkramiye İle İlgili Yönetmelik*.
- Depolardaki eserlerin sağlıklı bir şekilde korunup, depoların bilimsel çalışmalara imkan verecek şekilde düzenlenmesi.
- Kadrosunda bulunan uzman elemanları ile taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları üzerinde ilmi araştırmaların yapılması, tanıtılmasının sağlanması.
- Müzede ve müze dışında eğitici kurslar, konferanslar, geziler düzenlenmesi. Çevrenin kültür hayatının geliştirilmesine, kültürel ve turistik değerlerimizin halka tanıtılmasına, eski eser sevgisinin uyandırılmasına, eski eser kaçakçılığı, tahrip ve gizli kazılarla yurdun milli değerlerini yok edici faaliyetlerin önlenmesine çalışılması.
- 2863 sayılı Kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınır kültür varlıklarının müzelere kazandırılması, korunması ve değerlendirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması. Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tespit çalışmalarının yapılması, tescil ile ilgili belgelerinin hazırlanması.

Müze yönetimlerinin yönetmelikler çerçevesinde belirlenmiş olan tüm bu görevlerinin temelinde eserlerin bilimsel yöntemlerle elde edilmesi, korunması ve değerlendirilmesi vardır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

Türkiye'de son yıllarda gözlenen tarihi eser kaçakçılığı, sahte eserlerin müzelerde sergilenmesi, eserlerin depolanması sürecindeki eksiklikler, bir bilgi kurumu olarak müzelerin toplumsal misyon ve değerlerine aykırı olaylar olarak göze çarpmaktadır. Bu tür olayların altında yatan nedenler ise, özellikle akademik çevrede, çok fazla işlenmemiştir. Kamuoyuna yapılan açıklamalarda hükümet yetkilileri suçu müze yönetimlerine; müze yönetimleri ise yetkililere atmıştır.

Bu araştırma sonucunda ortaya çıkacak olan bilimsel veriler, müzelerde eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecinde oluşması muhtemel sorun kaynaklarını saptayarak ölçeklendirip, bu sorun kaynaklarının hangilerinin ülkemizde var olduğunu ortaya koyabilecektir. Yine bu çalışma ile müzelerin idaresinde ve yapılan yasal düzenlemelerde nelerin yetersiz kaldığı açıklanabilecektir. Çalışma, gelecekte müzeler ile ilgili yapılacak planlama ve politikalarda, dikkate alınması gereken hususların altını çizmekte ve bu konuda yapılacak diğer akademik çalışmalara destekleyici veri sunmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'de faaliyet gösteren müzelerde görev yapan yetkili kişilerin, müzelerde

TÜRKİYE'DEKİ MÜZELERDE YÖNETİM BİRİMİNİN ÖRGÜTLENMESİ VE GÖREVLERİ

Türkiye'de faaliyet gösteren devlet müzelerinde yönetimin örgütlenmesi ve görevleri "Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Mevzuatı" ile belirlenmiştir. Özel müzeler ise kar amacı güden müzeler olarak Türkiye'de faaliyet göstermekte ve Turizm Bakanlığı'nca denetlenmektedirler.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca müzelere, belirli yönetmelikler çerçevesinde müze müdürü, müdür yardımcısı, müze uzmanı, kütüphaneci, fotoğrafçı, iç hizmetler şefi atanmaktadır. Bu görevlilere müzelerde verilen görevler ise kısaca şöyle belirtilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı 2008):

- Mevcut eserlerle, mümkün olduğu ölçüde kronolojik bir sistem içinde bilimsel teşhirin yapılması.

sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunmasına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma da bu genel amaç çerçevesinde aşağıda belirtilen sorulara cevap aranmıştır:

1. Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemeler yapılmakta mıdır?
2. Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemeler yapılmakta mıdır?
3. Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ile ilgili kamu ve özel müze yöneticilerinin görüşleri arasında bir farklılık var mıdır?
4. Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ile ilgili müze müdürleri ve diğer yöneticilerin görüşleri arasında bir farklılık var mıdır?
5. Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ile ilgili müze yöneticilerinin görüşleri, mesleki deneyim sürelerine göre bir farklılık göstermekte midir?

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma verileri, 2007 yılı içerisinde yaz aylarında toplanmıştır. Araştırma, İstanbul'da faaliyet gösteren müzelerde yapılmış ve bu kapsamda müzelerde görev yapan tüm idareciler ve uzmanlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Yöneticilerin ve uzmanların kendi dolduracakları anketler, müze idareleri ile birebir görüşülerek müzelere bırakılmış ve kısa bir süre sonra anketler idarelerden geri alınmıştır. Genel olarak müze yönetimlerinin ankete katılımı ilgili yaklaşımları olumlu olmuştur.

Araştırmanın yapıldığı tarihlerde İstanbul'da 71 müze bulunmaktadır. Bu müzelerin 48'inden geri bildirim alınmış olup, her müzeden en az bir yetkili araştırmaya katılmıştır. Ankete yanıt veren 48 müzeden 95 yönetici ve uzmana anket uygulanmış olup, katılımcıların 58'i devlet müzesinde görevini sürdürmektedir. Araştırmaya katılan müzelerin statüleri ve faaliyet sürelerine ilişkin rakamsal değerler Tablo 1'de verilmektedir. Özellikle 11 yıl ve üzeri faaliyet süresi olan müzelerin sayıca çok olması, geçmiş yıllardan bu yana süregelen uygulamaların etkinliğini daha iyi ortaya çıkarma fırsatını doğurmuştur.

Araştırma, İstanbul'da faaliyet gösteren müzelerde görev alan yetkililerin müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunmasına yönelik görüşlerini, bir ölçme aracından elde edilen bilgilere dayalı olarak saptamaya çalıştığından, tarama niteliğinde bir çalışmadır. Araştırmada kullanılan ölçek, uluslararası anlamda müzeciliğin gelişmesi ve ilerlemesini ilke edinmiş, Türkiye'de temsilciliği bulunan International Council of Museum (ICOM)'un müzecilik ile ilgili belirlemiş olduğu "Code of Ethic for Museum" (Müzeler İçin Etik Kodlar) baz alınarak oluşturulmuştur

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak hazırlanan ölçme aracı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, müze yetkililerinin kişisel bilgileri ile birlikte görev yaptıkları müzelerin statüleri ve faaliyet sürelerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde, Uluslararası Müzeler Birliği'nin (ICOM) belirlemiş olduğu "Müzeler için etik kodlar" bildirdesinde yer alan eserlerin elde edilmesine yönelik kriterler yer almış; üçüncü bölümde ise aynı bildirdede yer alan eserlerin korunmasına yönelik etik ilkelere yönelik ifadeler yer almıştır. Uluslararası Müzeler Birliği (ICOM) günümüzde uluslar arası ölçekte müzecilikle ilgili çalışmaları ile bilinen en önemli organizasyonlardan biridir. Birlik 150 ülkede 24,000'i aşkın üyesi ile UNESCO ve Birleşmiş Milletler'le birlikte müzecilikle ilgili akademik ve sosyal etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Birlik müzecilikle ilgili uluslar arası düzeyde kabul gören etik kodlar yayınlamakta ve bu kodları onun üzerinde dilde internet sayfasında duyurmaktadır (<http://icom.museum/ethics.html>). Bu araştırma kapsamında kullanılan ölçek maddeleri etik kodlar içerisinde yer alan eserlerin elde edilmesi ve korunması ile ilgili kısımları içermiştir.

Veri toplama aracının ilk bölümünde katılımcı-

Tablo 1. Araştırmaya katılan müzelere yönelik bilgiler (2007)

	Sayı	Yüzde
Müzelerin Statüleri		
Devlet Müzesi	58	61,1
Özel Müze	37	38,9
Toplam	95	100,0
Müzelerin Faaliyet Süreleri		
1-5 Yıl	18	18,9
6-10 Yıl	11	11,6
11-15 Yıl	6	6,3
16 ve Üzeri	60	63,2
Toplam	95	100,0

lara, kapalı uçlu 5 soru yöneltilmiş, kendilerine ve görev yaptıkları müzelere göre uygun olan seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. İkinci ve üçüncü bölümde ise, 5'li Likert Ölçeği kullanılarak oluşturulan toplam 26 ifadeye yönelik katılım derecelerini belirtmeleri, katılımcılardan istenmiştir. Likert Ölçeği'nde yer alan ifadeler için "Hiç Katılmıyorum (1)", "Katılmıyorum (2)", "Kararsızım (3)", "Katılıyorum (4)", "Tamamen Katılıyorum (5)" dereceleri kullanılmıştır.

Anketin ikinci ve üçüncü bölümlerinde bulunan 26 ifadenin kaynaklarının İngilizce olması nedeniyle maddelerin Türkçe'ye uyarlanması ölçek uyarlaması yöntemlerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Savaşır (1994: 45) ölçek uyarlamasında en çok dikkat edilmesi gereken konulardan bazılarının, çevirmenlerin konuyu, dili ve kültürü iyi bilmesi, ifadelerin kolay anlaşılacak sadelikte olması ve cümlelerin kültürel uyumluluğu sağlayacak nitelikte olması şeklinde özetlemektedir.

Araştırmada kullanılan ölçek, konu ile ilgili uluslar arası düzeyde faaliyet gösteren bir kurumun etik kodlarından alınması nedeniyle güvenilirliğinin yüksek olacağı beklenmiştir. Araştırma verileri ile yapılan analizler de bu öngörüü doğrulamıştır (Nunnally 1978). Eserlerin elde edilmesi ile ilgili 10 maddenin güvenilirlik katsayısı (Cronbach alpha değeri) .85 olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde eserlerin korunması ile ilgili 16 maddeye ait güvenilirlik katsayısı .89 düzeyindedir. Kullanılan ölçeğin gelecek araştırmalarda tekrar kullanılıp güvenilirlik analizlerinin yenilenmesi yerinde olacaktır.

Kullanılan ölçeğin geçerliliğinin sağlanması amacı ile çeviri sürecinde maddelerin orijinal anlamlarını kaybetmemelerine özen gösterilmiş ve ön testlerde konunun uzmanları ile ayrıntılı değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda, ölçek maddelerinin Türkçe'ye çevrilmesi sürecinde maddeler, İngilizce'yi anadil ortamında yaşamış ve konu ile ilgili turizm, arkeoloji ve müzecilikle ilgili uzmanların yardımıyla uyarlanmıştır. Araştırma anketinin geçerliliğini sağlamak üzere yardım alınan uzmanlara, araştırmanın amacı ile ilgili bilgiler verilmiş ve uzmanlardan "ölçek maddelerini değişkeni ölçme yeteneği, ifade biçimi ve kurgulanışı açılarından değerlendirmeleri" istenmiştir (Koçak, Yağcı ve Duman 2004: 108). Uzmanların mutabık kaldığı ölçek maddeleri anket formuna dönüştürülmüş ve iki müze yöneticisi ile tekrar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede, anket maddelerinin müzecilik uygulaması bakımından sadeliği ve anlaşılabilirliği

değerlendirilmiştir. Bu süreç sonunda nihai anket formu hazırlanmış ve müze yöneticilerine uygulanmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgu ve Değerlendirmeler

Bu başlık altında, ankete cevap veren müze yetkililerinin demografik özelliklerine ait (mesleki deneyim süresi, eğitim durumu, mesleki ünvanı) frekans ve yüzde dağılımlarına ilişkin, elde edilen bulgulara yer verilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2'den görüldüğü üzere araştırmaya katılan müze yetkililerinin tamamı yönetici ve uzman pozisyonlarında görev yapmaktadırlar. Eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecinde birinci derecede aktif rol oynayan müze uzmanlarının araştırmaya katılımı %56,9 (n=54) düzeyinde olmuştur. Geri kalan %43,1'lik payı da müze müdürleri ve müzede görev yapan diğer idareciler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan yetkililerin eğitim düzeylerine bakıldığında, lisans ve lisansüstü eğitim görmüş katılımcıların sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir (n=85, %89,5). Araştırmaya katılanların mesleki deneyim süreleri ise, 1-5 yıl (38,9), 6-10 yıl (%21,1) ile 16 yıl ve üzeri (%26,3) aralıklarda saptanmıştır.

Araştırma Sorusu 1: Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemeler yapılmakta mıdır?

Müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesine yönelik ICOM'un belirlediği etik kodlar göz önüne

Tablo 2. Katılımcıların demografik özellikleri

	Sayı	Yüzde
<i>Katılımcıların Görevleri</i>		
Müze Müdürü	23	24,2
Müzede İdareci	18	18,9
Uzman Görevli	54	56,9
Toplam	95	100,0
<i>Katılımcıların Eğitim Durumu</i>		
Lise	3	3,2
Ön Lisans	7	7,4
Lisans	63	66,3
Lisans Üstü	22	23,2
Toplam	95	100,0
<i>Katılımcıların Mesleki Deneyim Süreleri</i>		
1-5 Yıl	37	38,9
6-10 Yıl	20	21,1
11-15 Yıl	13	13,7
16 ve Üzeri	25	26,3
Toplam	95	100,0

alınarak, müze yetkililerine likert ölçekli 10 ifade yöneltirilerek yanıtlar test edilmiştir. Çıkan sonuçlar içinden araştırma önermesine yönelik oluşturulan soruların ilki olan "Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemeler yapılmakta mıdır?" sorusuna yanıt aranmıştır.

Birinci araştırma önermesinin testinde kullanılan 10 ifade Tablo 3'te sunulmaktadır. Ankette yer alan her ifade 1-5 likert tipi ölçekle ölçülmüş ve tabloda her ifadeye aritmetik ortalama, standart sapma ve t-testi sonuçları verilmiştir. Tabloda sunulan t-testi her bir ifadeye ait aritmetik ortalamasının ölçek orta değeri olan 3 (kararsızım) değerlendirmesinden ne ölçüde farklı olduğunun testini yapmaktadır. Yapılan testlerde istatistiki anlamlılık düzeyi olarak 0,05 değeri kullanılmıştır. Buradan hareketle Tablo 3'te yer alan 10 ifadeden 7'si kararsızlık noktasından önemli ölçüde farklıdır. Bu ifadelerden yasal düzenlemelere ilişkin yöneltilen "Müzelerdeki eserlerin elde edilmeleri ile ilgili yasal düzenlemelerin yeterli olduğunu düşünüyorum" yargısının aritmetik ortalaması 3'ün altında olduğuna göre, idareciler eserlerin elde edilmesi ile ilgili yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı görüşündedirler.

Kararsızlık noktasından önemli ölçüde uzak olan diğer 6 ifade eserlerin elde edilmesinde alınan yö-

netisel tedbirlere yönelik oluşturulmuştur. Bu ifadelerin aritmetik ortalaması 3'ün üzerinde olduğuna göre idarecilerin eserlerin elde edilmesi sürecinde yeterli yönetsel düzenlemeleri yaptıklarını düşündükleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, sergilenen eserlerin tamamının uzman değerlendirmesi sonucunda sergilendiği, eserlerin bilimsel yöntemlerle ortaya çıkarıldığı, eserlerin üzerinde yapılacak çalışmalar ile ilgili gerekli izinlerin her zaman için alındığı, kutsal sayılan eserlerin hassas bir şekilde korunup sergilenebilmesi durumunda müzelere kabul edildiği görüşündedirler. Katılımcılar aynı zamanda toplumda kutsal sayılan eserlerin ve insani kalıntıların yaşanan toplumun değerleriyle örtüşür bir şekilde müzelere aktarıldığı ve müzelere bağışlanan eserlerle ilgili yönetimlerde ayrıntılı değerlendirmelerin yapıldığı konusunda hemfikirlerdir. Bu sonuçlara göre ilk araştırma sorusunun yasalarla ilgili kısmı yetersiz, yönetimle ilgili boyutu ise yeterli olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada, anket katılımcılarının %43'lük bir kısmının müzelerde idareci olarak görev yaptığı düşünülürse, bu bulguların elde edilmesinde sosyal arzu edilirlilik eğiliminin (social desirability effect) bir etkisinin olabileceği hesaba katılmalıdır.

Araştırma Sorusu 2: Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemeler yapılmakta mıdır?

Tablo 3. Eserlerin elde edilmesine yönelik uzman görüşlerine ilişkin değerler

	N	AO	Std. Sapma	t-değeri	p-değeri
1. Müzelerdeki eserlerin elde edilmeleri ile ilgili yasal düzenlemelerin yeterli olduğunu düşünüyorum.	95	2,7	1,07	-2,68	0,01*
2. Müzelerde sergilenen eserlerin tamamının uzman değerlendirmesi sonucunda sergilendiğini düşünüyorum.	95	3,2	1,06	2,02	0,04*
3. Müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmeleri ile ilgili tüm sürecin yetkililer tarafından bilindiğini düşünüyorum.	95	2,9	1,08	-0,28	0,78
4. Müzelerde sergilenen eserlerin bilimsel yöntemlerle ortaya çıkarıldığını düşünüyorum.	95	3,2	0,81	3,03	0,00*
5. Eserler üzerinde yapılacak çalışmalar için gerekli izinlerin alındığı kanaatindeyim.	95	3,5	1,01	4,58	0,00*
6. Eserlerin arsa sahibi ve devletin bilgisi dahilinde elde edildiğini düşünüyorum.	95	3	0,99	0,10	0,92
7. Kutsal sayılan eserlerin hassas bir şekilde korunup sergilenebilmesi durumunda müzelere kabul edildiğini düşünüyorum.	95	3,1	1,09	1,12	0,27*
8. Toplumda kutsal sayılan eserler ve insani kalıntılar yaşanan toplumun değerleriyle örtüşür bir şekilde müzelere aktarılmaktadır	95	3,4	1,01	4,11	0,00*
9. Müzelerde sergilenen biyolojik ve coğrafik eserlerin ulusal veya uluslararası anlaşmalara uygun yollarla elde edildiğini düşünüyorum	95	3,1	0,81	1,02	0,31
10. Müzelere bağışlanan eserlerin kabul edilmesinde ayrıntılı değerlendirme yapıldığını düşünüyorum	95	3,3	1,07	4,24	0,00*

* p<0,05

Tablo 4'te katılımcıların, müzelerde sergilenen eserlerin korunmasına yönelik uygulamalara ilişkin görüşlerine yönelik elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Müze yetkililerine likert ölçekli 16 ifade yöneltilerek yanıtlar test edilmiştir. Eserlerin korunmasına yönelik yetkililere, mevzuatın yeterliliğine, eserlerin usulüne uygun biçimde kayıt altına tutulmasına, bakımına, eserlerin güvenliğinin sağlanmasına, eserlerle ilgili bilgilerin gizliliğine ilişkin ifadeler yöneltilmiş ve görüşleri değerlendirilmeye alınmıştır.

"Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemeler yapılmakta mıdır?" sorusuna yanıt bulabilmek

amacıyla Tablo 4'te belirtilen 16 ifade kullanılmıştır. Bunlardan 4'ü yasal tedbirleri, 3'ü ise yönetsel tedbirleri ölçmeye yönelik ifadelerdir. Belirtilen 16 ifadeden 10'unda kararsızlık noktasından önemli ölçüde farklılık saptanmıştır ve bu 10 ifadeden ise sadece 3'ünün aritmetik ortalaması kararsızlık derecesi olan 3'ün üzerindedir.

Araştırmaya katılan idareciler, eserlerin kayıt altına alınması ile ilgili mevzuatın yetersiz olduğu, eserlerin korunmasına yönelik mevzuatın eserler ve eserler ile ilgili bilgilerin güvenli ve uygun ortamlarda, modern yöntemlerle araştırmacıların kullanımına sunulmasına olanak vermediği görüşündedirler. Bununla birlikte katılımcılar, doğal ve

Tablo 4. Eserlerin korunmasına yönelik uzman görüşlerine ilişkin değerler

	N	AO	Std.	t-değeri Sapma	p-değeri
1. Eserlerin kayıt altına alınması ile ilgili mevzuat yeterlidir.	95	2,8	1	-2,24	0,03*
2. İlgili mevzuat müzelerdeki eserler ve eserlerle ilgili bilgilerin güvenli ve uygun ortamlarda, modern yöntemlerle araştırmacıların kullanımına sunulmasına olanak vermektedir.	95	2,6	0,82	-5,01	0,00*
3. İlgili mevzuat müzelerdeki eserler ve eserler ile ilgili bilgilerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır.	95	3,1	0,98	1,35	0,18
4. Müzelerdeki eserlerin bakımı ile ilgili sorumlulukların, bu konuda gerekli bilgiye sahip kişilere verildiği görüşündeyim.	95	2,9	0,96	-0,53	0,59
5. Müzelerdeki eserlerin, kabul edilmiş profesyonel standartlara göre kayıt altına alındığını düşünüyorum.	95	2,9	0,96	-0,64	0,52
6. Eserlerin kayıt altına alınmasında, eserlere ait bütün bilgilerin (kimlik bilgileri, tanımlanması vb.) eksiksiz yazıldığı inancındayım.	95	3	0,96	0,11	0,91
7. Eserlerle ilgili bilgilerin güvenli bir ortamda saklanıp, yedekleri ile birlikte arşivlendiği kanaatindeyim.	95	2,6	0,94	-4,36	0,00*
8. Müze yönetimince doğal ve insan kaynaklı tahribatlara karşı oluşturulan yönetmeliklerin yeterli olduğu inancındayım.	95	2,6	0,80	-4,61	0,00*
9. Müzedeki eserlerin halka açılması esnasında gizli kalması gereken veya mahrem kabul edilen bilgilerin kontrol altında tutulduğunu düşünüyorum.	95	3,3	0,67	5,09	0,00*
10. Eserlerin taşınmasında, depoda güvenliğinin sağlanmasında ve halka gösteriminde gerekli koruyucu ortamın her zaman için oluşturulduğu inancındayım.	95	2,9	0,84	-1,58	0,12
11. Eserlerin bakımının ve eserlerle ilgili yapılan değişikliklerin uzman gözetiminde yapıldığını düşünüyorum.	95	3,2	0,85	2,79	0,01*
12. Eserlerin bakımının ve eserlerle ilgili yapılan değişikliklerin gerekli hassasiyetle yapıldığını düşünüyorum.	95	3	0,85	0,24	0,81
13. Müze personelleri, ailesi ve yakınlarının müze koleksiyonlarını geçici olarak bile olsa kişisel istekleri doğrultusunda kullanmadıkları görüşündeyim	95	3,3	1,15	2,84	0,00*
14. Eserlerin güvenliğinin sağlanmasında yurt çapında yeterli sayıda uzman güvenlik personelinin var olduğu görüşündeyim	95	2,3	1,10	-6,35	0,00*
15. Eserlerin güvenliğinin sağlanmasında güvenlik personellerinin gerekli hassasiyeti gösterdikleri düşüncesindeyim	95	2,7	0,92	-3,01	0,00*
16. Eserlerin muhafazası ve restorasyonu için yasalarla belirlenmiş denetleme mekanizmasının yeterince işletildiği görüşündeyim	95	2,3	0,93	-6,83	0,00*

* p<0,05

insan kaynaklı tahribatlara karşı oluşturulan yönetmeliklerin de yeterli olmadığı görüşündedirler. Bu nedenle ikinci araştırma sorusunun yasal tedbirler ile ilgili boyutunun yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Müzelerde sergilenen eserlerin korunmasına yönelik alınan yönetsel tedbirlere ilişkin ifadeler incelendiğinde ise toplam 5 ifadenin aritmetik ortalamasınının 3'ün altında olduğu bu ifadelerin kararsızlık noktasından önemli ölçüde farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Yöneticiler, eserlerin güvenli bir ortamda kayıt altında alınmadığını ve yedekleri ile birlikte arşivlenmediğini düşünmektedirler.

Sergilenen eserlerin korunmasına yönelik en can alıcı noktalardan biri de güvenlik ile ilgili hususlardır. Bu konuda yöneltilen bütün ifadelerin kararsızlık noktasından önemli ölçüde uzak olması dikkat çekicidir. Araştırmaya katılan idareciler, eserlerin güvenli biçimde korunmasına yönelik yurt çapında yeterli sayıda uzman güvenlik personelinin var olmadığı, eserlerin güvenliğinin sağlanmasında mevcut güvenlik personellerinin gerekli hassasiyeti göstermedikleri görüşünde birleşmişlerdir.

Yönetim mekanizmasının en önemli fonksiyonlarından biri olan denetleme sürecinin etkin bir biçimde işletilip işletilmediğine yönelik belirtilen ifadelerde de katılım düzeyi yönünden büyük farklar ortaya çıkmıştır. Buna göre, araştırmaya katılan müze uzmanlarının büyük çoğunluğu, eserlerin muhafazası ve restorasyonu için yasalarla belirlenmiş denetleme mekanizmasının yeterince işletilmediği görüşündedirler. Yine bu konu ile bağlantılı olarak eserler ile bilgilerin güvenli bir şekilde saklanıp yedekleri ile birlikte arşivlenmediği görüşünde katılımcılar birleşmişlerdir.

Tüm bu olumsuz görüşlerin yanında belirtilen iki ifadeye yönelik uzmanların değerlendirmeleri olumlu yöndedir. Uzmanlar, müzedeki eserlerin halka açılması esnasında gizli kalması gereken veya mahrem kabul edilen bilgilerin kontrol altında tutulduğunu, müze personelleri veya yakınlarının müze koleksiyonlarını geçici bir süreliğine bile olsa kişisel istekleri doğrultusunda kullanmadıklarını ve eserlerin bakımının ve eserlerle ilgili yapılan değişikliklerin uzman gözetiminde yapıldığını düşünmektedirler. Elde edilen bu sonuçlar, eserlerin korunmasına yönelik alınan yönetsel tedbirlerin birkaç konu dışında yetersiz olduğunu ortaya koymakta ve ikinci araştırma sorusunun olumsuz yanıtlanacağına işaret etmektedir.

Araştırma Sorusu 3: Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecin-

de gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ile ilgili kamu ve özel müze yöneticilerinin görüşleri arasında bir farklılık var mıdır?

Müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ile ilgili kamu ve özel müze yöneticilerinin görüşleri arasında bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak amacıyla "bağımsız örneklem için t-testi" uygulanmıştır. Test sonucunda toplam 5 ifadeye yönelik kamu ve özel müze yöneticileri arasında görüş farklılıkları olduğu saptanmıştır. Bu 5 ifadenin kaçında kararsızlık noktası olan 3'ten farklı görüş bildirildiğini saptamak amacıyla yapılan "tek örneklem t-testi" sonucunda ise devlet müzeleri için 3 ifadenin, özel müzeler için ise 1 ifadenin kararsızlık noktasından önemli ölçüde uzak olduğu saptanmıştır.

Eserlerin kayıt altına alınmasında, eserlere ait bütün bilgilerin (kimlik bilgileri, tanımlanması vb.) eksiksiz yazıldığı ve eserlerin bakımının ve eserlerle ilgili yapılan değişikliklerin gerekli hassasiyetle yapıldığı hususunda devlet ile özel müze yöneticileri kararsız bir görüş bildirmişlerdir. Bu ifadelerle yönelik ortaya çıkan kararsızlık, daha önce belirtildiği gibi denetleme mekanizmasının yeterince işletilememesinden kaynaklanan bir sorun olabilir.

"Eserlerin arsa sahibi ve devletin bilgisi dahilinde elde edildiğini düşünüyorum." ifadesine yönelik kamu ve özel müze yöneticileri arasında bir görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Devlet müzelerinde görev alan yöneticiler bu ifadeye katıldıklarını belirtmiş (A.O: 3,2; S.S: 0,96; T: 1,91; P: 0,04), özel müzelerde görev alan yöneticiler ise olumsuz bir tavır sergilemişlerdir (A.O: 2,6; S.S: 0,94; T: -2,25; P: 0,04).

Ankette yer alan iki ifadeye yönelik verilen cevaplarda özel müze yöneticileri kararsız tavır sergilerken, devlet müzeleri yöneticileri ise olumlu yanıt vermişlerdir. Buna göre devlet müzeleri yöneticileri; Toplumda kutsal sayılan eserler ve insanı kalıntıların yaşanılan toplumun değerleriyle örtüşür bir şekilde müzelere aktarıldığını (A.O: 3,7; S.S: 1,01; T: 5,33; P: 0,06) ve müze personellerinin, ailesi ve yakınlarının müze koleksiyonlarını geçici olarak bile olsa kişisel istekleri doğrultusunda kullanmadıklarını (A.O: 3,5; S.S: 1,20; T: 3,38; P: 0,03) düşünürken; özel müze yöneticileri bu ifadelerle yönelik kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırma Sorusu 4: Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ile ilgili müze müdürleri ve

diğer yöneticilerin görüşleri arasında bir farklılık var mıdır?

Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ile ilgili görüş farklılıklarını ortaya koymak amacıyla uygulanan "bağımsız örneklem için t-testi" dahilinde, katılımcılar görevlerine göre "müze müdürü" ve "diğerleri" (müzedeki idareci ve müze uzmanı) olarak gruplandırılmış ve görüş farklılıkları saptanmaya çalışılmıştır. Buna göre, müdürler ve diğer yöneticiler arasında 6 ifadede görüş farklılıkları olduğu ortaya çıkmaktadır. Yine uygulanan "tek örneklem t-testi" sonucunda müze müdürlerinin bu farklılıklardan 5'inde kararsızlık noktasından önemli ölçüde uzak olduğu, diğer yöneticilerin ise sadece birinde uzak olduğu görülmektedir. Diğer yöneticilerin 5 ifadeye yönelik kararsız görüşleri, yetkili amirlerinden çekindiklerinden kaynaklanabilir.

Müzelerde görev alan diğer idareci ve uzmanlar; müze personelleri, ailesi ve yakınlarının müze koleksiyonlarını kişisel istekleri doğrultusunda kullanmadıkları görüşündedirler (A.O: 3,5; S.S: 1,19; T: 3,48; P: 0,01). Müzelerde sergilenen eserlerin bilimsel yöntemlerle ortaya çıkarılıp çıkarılmadığı, kutsal sayılan eserlerin hassas bir şekilde korunması durumunda müzelere kabul edildiği, müzelerdeki eserlerin profesyonel bir şekilde kayıt altına alınıp alınmadığı, müzelerde her süreçte gerekli koruyucu önlemlerin her zaman için alınıp alınmadığı, müzelerdeki eserlerin güvenliğinin sağlanmasında gerekli hassasiyetin gösterilip gösterilmediği konularında kararsız kalmışlardır. Özellikle eserler hakkında bilimsel incelemelerde bulunan müze uzmanlarının, eserlerin bilimselliği konusunda şüpheye düşmeleri çok ilginç bir sonuç olarak göze çarpmaktadır.

Müze müdürleri ise; müze personelleri, ailesi ve yakınlarının müze koleksiyonlarını kişisel istekleri doğrultusunda kullanmadıkları hususunda kararsız olduklarını belirtmişlerdir (A.O: 2,87; S.S: 0,92; T: -0,68; P: 0,02). Bu konuda diğer yöneticiler olumlu görüş bildirirken, müdürlerin kararsız kalmaları birtakım sorunların olduğunu göstermektedir. Müdürlerin çalışanlarına olan güvensizliğinden kaynaklanan sorunlar olabileceği gibi, denetleme mekanizmasının da yeterince işletilmediği gerçeği bu ifadede yine ortaya çıkmaktadır.

Müze müdürleri, diğer idareciler ile görüş farklılıklarının saptandığı diğer 5 ifadenin 2'sine olum-

lu, 3'üne olumsuz yanıt vermişlerdir. Buna göre, müzelerde sergilenen eserlerin bilimsel yöntemlerle ortaya çıkarıldığı (A.O:3,57; S.S: 0,99; T: 2,73; P: 0,01) ve kutsal sayılan eserlerin hassas bir şekilde korunup sergilenenebilmesi durumunda müzelere kabul edildiği (A.O: 3,48; S.S: 1,12; T: 2,04; P: 0,05) hususunda müze müdürleri olumlu görüş bildirmişlerdir. Diğer yöneticilerin kararsız kaldığı bu ifadelerde müze müdürlerinin kendilerini savunmaya aldıkları görülmektedir. Basında yasal düzenlemeleri tek sorumlu olarak gösteren müze müdürlerinin, bu çeşit ifadelerde kendi yaptıkları iş süreçlerinin güvenli olduklarını savunmaları gayet doğal bir sonuçtur. Yine müze müdürleri, eserlerin korunmasına yönelik, eserlerin profesyonel standartlara göre kayıt altına alınmadığı (A.O: 2,52; S.S: 0,99; T: -2,31; P: 0,03), eserlerin taşınmasından halka sunulmasına kadar gerekli koruyucu ortamın her zaman için sağlanmadığı (A.O: 2,57; S.S: 0,89; T: -2,33; P: 0,03) ve müzelerdeki eserlerin güvenliğinin sağlanmasında görevlik personellerinin gerekli hassasiyeti göstermedikleri (A.O: 2,39; S.S: 0,89; T: -3,27; P: 0,00) görüşündedirler. Eserlerin kayıt altına alınması için gerekli mevzuatın yeterli olmadığını, kamu ve özel idarelerin güvenlik personelleri için eğitim programları oluşturmadığını savunan müze müdürleri bu ifadelerle bu nedenle olumsuz görüş bildirmiş olabilirler.

Araştırma Sorusu 5: Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ile ilgili müze yöneticilerinin görüşleri, mesleki deneyim sürelerine göre farklılık göstermekte midir?

Türkiye'deki müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunması sürecinde gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ile ilgili müze yöneticilerinin görüşlerinin, mesleki deneyim sürelerine göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amacıyla öncelikle, katılımcıların mesleki deneyim süreleri 2 gruba ayrılmıştır. Mesleki deneyim süreleri "1-5 yıl" arası olan yöneticiler ilk grubu (n=37), "6 yıl ve üzeri" olanlar ise (n=58) ikinci grubu oluşturmuştur. Bu iki gruba uygulanan "bağımsız örneklem için t-testi" sonucunda 7 ifadeye yönelik gruplar arası görüş farklılıklarının olduğu saptanmıştır. "tek örneklem t-testi" sonucunda ise, 1-5 yıl arası mesleki deneyime sahip yöneticilerin 7 ifadede 2'sinde kararsızlık derecesi olan 3'ten önemli ölçüde uzak oldukları görülmektedir. 6 yıl ve üzeri mesleki

deneyime sahip yöneticiler ise 4 ifadeye yönelik olumlu veya olumsuz tutum sergilerken, 3 ifadede kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

1-5 yıl arası mesleki deneyime sahip yöneticiler, müzelerde sergilenen eserlerin tamamının uzman değerlendirmesi sonucunda sergilendiği görüşündedirler. Bu konuda 6 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip yöneticilerin kararsız tutum sergiledikleri görülmektedir. Son yıllarda eserlerin değerlendirilmesine yönelik yapılan ciddi çalışmaların, mesleğe yeni girmiş idareciler üzerinde olumlu etki yarattığı söylenebilir. 6 yıldan daha fazla süre görevini sürdüren yöneticiler ise, bu ifadede eski düzensiz uygulamaların sonucunu yansıtmışlardır.

Eserlerin korunmasına yönelik mevzuatın eserler ve eserler ile ilgili bilgileri gelecek nesillere aktarması hususunda, 1-5 yıl arası mesleki deneyime sahip yöneticiler olumlu görüş bildirmişlerdir. Ancak yine ilgili mevzuatın müzelerdeki eserler ve eserler ile ilgili bilgileri güvenli ve uygun ortamlarda, modern yöntemlerle araştırmacıların kullanımına sunulmasına olanak verip vermediğine yönelik 1-5 yıl arası mesleki deneyime sahip yöneticiler olumsuzu yakın görüş belirtmişlerdir. Aynı grup doğal ve insan kaynaklı tahribatlara karşı oluşturulan yönetmeliklerin yeterli olup olmadığı konusunda da kararsız kalmıştır.

1-5 yıl arası mesleki deneyime sahip yöneticiler, eserlerle ilgili bilgilerin güvenli bir ortamda saklanıp yedekleriyle birlikte arşivlendiği, eserlerle ilgili koruyucu ortamın her zaman için sağlandığı, eserlerin bakımı ve eserlerle ilgili yapılan değişikliklerin gerekli hassasiyetle yapıldığı konularında kararsız kalmışlardır. 6 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip yöneticiler ise bu konular içinde yalnızca eser ile ilgili bakım ve değişikliklerin gerekli hassasiyetle yapıldığı hususunda kararsız kalıp, diğer 2 ifadeye olumlu veya olumsuz bir görüş bildirmişlerdir.

Eserlerin korunmasına yönelik 6 ve üzeri yıl mesleki deneyime sahip yöneticiler arasında olumsuz tavırların çok olduğu göze çarpmaktadır. 6 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip yöneticiler; eserlerin korunmasına yönelik mevzuatın eserleri, uygun ve modern yöntemlerle araştırmacıların kullanımına sunmadığı, eserlerle ilgili bilgilerin güvenli ortamda saklanıp yedekleriyle birlikte arşivlenmediği, doğal ve insan kaynaklı tahribatlara karşı oluşturulan yönetmeliklerin yetersiz olduğu, eserlerin korunmasında ve halka sunumunda her zaman için gerekli koruyucu ortamın sağlanmadığı görüşlerinde birleşmişlerdir. 6 yıl ve üzeri görev yapan yöneti-

cilerden alınan yanıtlar doğrultusunda, eserlerin korunmasına ilişkin yasal ve yönetsel tedbirlerin çoğunun yetersiz olduğu kanısına varılmaktadır. Bu hususta 1 ile 5 yıl arası görev yapan yöneticilerin kararsız kalışı, söz konusu yöneticilerin mevcut durumu henüz analiz etmeye başladıkları varsayımından hareketle, sunulan bu yargıyı güçlendirmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırma, İstanbul' da faaliyet gösteren müze yöneticilerinin, sergilenen eserlerin elde edilmesi ve korunmasına yönelik yasal ve yönetsel düzenlemelerle ilgili değerlendirmelerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Yapılan araştırma sonucunda müzelerde sergilenen eserlerin elde edilmesi sürecinde oluşturulan yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu gözlenmektedir. Diğer taraftan, uzmanlara göre yönetsel düzenlemeler etkin bir biçimde işletilmektedir. Eserlerin korunmasına yönelik ise alınan yasal önlemler tamamen yetersiz, yönetsel önlemler ise kısmen yeterli bulunmuştur.

Buna göre, eserlerin elde edilmesine yönelik yasal düzenlemelerin bir an önce revizyondan geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Eserlerin korunması sürecinde ise yasal ve yönetsel tedbirler eşgüdümlü bir şekilde ele alınmalıdır. Yasal olarak, eserlerin kayıt altına alınması ile ilgili düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunun yanında eserler ve eserlerle ilgili bilgilerin güvenli ve uygun ortamlarda, modern yöntemlerle araştırmacıların kullanımına sunulmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına olanak sağlayan yasal düzenlemeler bir an önce yapılmalıdır. Doğal ve insan kaynaklı tahribatlara karşı oluşturulan yönetmelikler gözden geçirilmeli ve yeni oluşumlarla desteklenmelidir.

Tüm bu yasal tedbirlerin yanında eserlerin korunmasına yönelik alınması gereken öncelikli yönetsel tedbirler bulunmaktadır. Eserler, daha güvenli ortamlarda muhafaza edilerek ilgili bilgilerin yedekleriyle birlikte arşivlenmesi hususunda gerekli yönetsel tedbirler alınmalıdır. Yine yurt çapında müzelerde görev alınabilecek uzman güvenlik personelleri kamu ve özel kurumlarca yetiştirilmeli, geliştirilen sertifikasyon programları ile başarı gösteren bireyler müzelerde istihdam edilmelidir. Müzelerde sergilenen eserlerin muhafazasına ve restorasyonuna yönelik yönetimlerce yeterli düzeyde işletilmeyen denetleme mekanizması daha etkin hale getirilmelidir. Bu konuda oluşturulabilecek bir ödül-ceza programı ile eserlerin korunması-

na yönelik gerekli hassasiyeti gösteren görevliler ödüllendirilebilir veya birtakım yaptırımlar ile görevlilerin bu hususta olumsuz davranışları önlenir.

Türkiye’de müzelere yönelik son yıllarda gündeme gelen olumsuz gelişmelere paralel olarak sorun kaynaklarını ve alınması gereken tedbirleri ortaya çıkarmaya çalışan bu araştırma, kendi alanındaki ilk çalışmalardan biri niteliğindedir. Ortaya çıkan sonuçlar, müzelerle ilgili ulusal anlamda oluşturulacak hükümet politikalarında, stratejik planlarda veri olarak kullanılabilir niteliktedir. Yine bu ve bunun gibi araştırmaların ulusal anlamda faaliyet gösteren tüm müzelere uygulanması veya her bir sorun kaynağının kendi içinde akademik olarak incelenmesi daha sağlıklı bilgilerin ortaya çıkmasını sağlayabilecektir.

Araştırma sonuçlarına göre gelecekte yapılacak araştırmaların üzerinde durması gereken konulardan birisi müze yöneticileri tarafından yetersiz bulunan yasal düzenlemelerin neler olduğudur. Görüldüğü kadarıyla bu konuda yapılacak çalışmalar ışığında yeni yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği ortadadır. Gelecek araştırmaların üzerinde durması gereken konulardan bir diğeri ulusal bazda müze yönetimlerinin karşılaştıkları sorunların ortaya çıkarılmasıdır. Özellikle güvenlikle ilgili konularda ne tür aksaklıkların yaşandığı ve müze yöneticilerinin önerilerinin neler olduğu araştırılmalı ve öneriler getirilmelidir. Bu araştırma çeşitli kısıtlayıcı nedenlerden dolayı yalnızca İstanbul müzelerini örneklem olarak almıştır. Gelecek araştırmalar bu çalışmayı ülkedeki diğer müzelerde de uygulayabilirler.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Z. (2006). Etnoğrafya Müzesi'nin ziyaretçi gözüyle değerlendirilmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ambrose, T. ve Crispin, P. (1993). *Museum Basic*. Londra: Routledge.
- Audrey, G. ve Rentschler, L. (2002). Changes in Museum Management: A Custodial or Marketing Emphasis? *Journal of Management Development*, 21(10): 745-750.
- Booth, B. (1998), Understanding the Information Needs of Visitors to Museum, *Museum Management and Curatorship*, 17 (2): 139-157.
- Büyük Larousse Ansiklopedisi* (1992). Müzecilik, XVI, Cilt, 8489, İstanbul.
- Carnegie, G. D. ve Wolnizer, P. W. (1996), Enabling Accountability in Museums, Accounting, *Auditing and Accountability Journal*, 9 (5): 84-99.
- Erbay, F. (1997), Müze İşletmeciliğinin Turizm Sektörü ile İlişkisi, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1-2: 40-41.

- Ertürk, N. (2006). A Management Model For Archaeological Site Museums in Turkey, *Museum Management and Curatorship*, 21: 336-348.
- International Council of Museums (2008). Code Of Ethic for Museum, (<http://icom.museum/definition.html> - Erişim Tarihi: 11. 03. 2008).
- Koçak, G., Yağcı, M. İ. ve Duman, T. (2004). Seyahat Edenlerin Katıldıkları Tur Süresince Algıladıkları Parasal Olmayan Bedellere İlişkin Bir Ölçek Geliştirme Çalışması, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 15 (2): 105-112.
- Kotler, N. ve Kotler P. (2000). Can Museum be All Things to All People?: Missions, Goals and Marketing's Role, *Museum Management and Curatorship*, 18 (3): 271-287.
- Kösebalaban, N. (1989). Eğitsel Fonksiyonları Açısından Müze Organizasyonu ve Yönetimi Türkiye’de Müzecilik Sorunları (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2008). *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Mevzuatı*. (<http://www.kultur.gov.tr/teftis/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF060F3652013265D641-3EC78939A1A8BB> – Erişim Tarihi: 11.03.2008).
- Nowacki, M. M. (2005). Evaluating A Museum as a Tourist Product Using the Serqual Method, *Museum Management and Curatorship*, 20: 235-250.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory* (İkinci Baskı). New York: McGraw-Hill.
- Önal, İ. (2003). Koruma Kültürü ve Etik Kurallar, *TMH-Türkiye Mühendislik Haberleri*, 423: 27-29.
- Savaşır, I. (1994). Ölçek Uyarlamasındaki Sorunlar ve Bazı Çözüm Yolları, *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(33): 27-32.
- Silberberg, T. (1995). Cultural Tourism and Business Opportunities for Museums and Heritage Sites, *Tourism Management*, 16 (5): 361-365.
- Tobelman, J. M. (1997). The Marketing Approach in Museums, *Museum Management and Curatorship*, 16 (4): 337-354.
- Uralman, H. N. (2006), 21. Yüzyıla Girerken Bir Bilgi Kurumu Olarak Müze, *Bilgi Dünyası*, 7 (2): 250-266.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=162434 (Erişim Tarihi: 08.06.2007).
- http://www.cnnturk.com/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&HID=1&haberID=189299 (Erişim Tarihi:09.06.2007).
- <http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=476620> (Erişim Tarihi:28.05.2007).
- http://www.turizmdebusabah.com/haber_detay.asp?haberNo=27789 (Erişim Tarihi:28.05.2007).
- <http://www.milliyet.com.tr/2006/03/09/yasam/yas06.html> (Erişim Tarihi:28.05.2007).
- <http://www.milliyet.com.tr/2007/02/19/guncel/gun02.html> (Erişim Tarihi:28.05.2007).
- <http://icom.museum/ethics.html> (Erişim Tarihi:9.11.2007). İstanbul.gov.tr (Erişim Tarihi: 04. 06.2007).

Gönderilme tarihi : 05 Ekim 2007
Birinci düzeltme : 18 Aralık 2007
İkinci düzeltme : 14 Mart 2008
Kabul : 21 Mart 2008

Öğr. Gör. Aziz Gökhan Özkoç- Doç. Dr. Teoman Duman, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Dinçerler Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu, Zile, Tokat, 60400
E-posta: ozkocag@gop.edu.tr
E-posta: tduman@gop.edu.tr